

Het pastorale gesprek bij ethische vragen

Inleiding

Gesprekken over ethische kwesties gaan per definitie over gevoelige onderwerpen. Deze onderwerpen raken het persoonlijke functioneren, waarbij het gaat over vragen rond goed en kwaad. Ze houden nauw verband met emoties, gedachten en gedrag. Een gesprek over ethische zaken kan niet neutraal zijn. Daarvoor liggen de aangesneden onderwerpen te gevoelig. Er wordt dan ook scherp opgelet als er iets wordt gezegd, gevraagd of geantwoord tijdens een gesprek. Ook de houding van de ambtsdrager wordt opgemerkt en gewogen. Hóe een bezoek wordt afgelegd, op welke tóón gesproken wordt, welke gezichtsuitdrukking men heeft, is even belangrijk als wát er gezegd wordt.

Het gaat in deze bijdrage niet zozeer over gesprekstechnieken, maar vooral over de opstelling van de ambtsdrager in het gesprek. Deze bijdrage is beknopt. In de literatuurlijst zijn verwijzingen opgenomen naar wat eerder is gepubliceerd.

Ambtelijk mandaat en zondaar zijn

Een ambtsdrager heeft zijn ambt van Christus gekregen en oefent het namens Hem uit. Dit geeft aan het ambt inhoud en gezag. De eerste die hiervan het gewicht moet ervaren, is de ambtsdrager zélf. Petrus zei niet voor niets: *Heere, ga uit van mij, want ik ben een zondig mens* (Luk. 5:8). Zo is het en zo blijft het. Als dit beseft wordt, heeft dat gevolgen voor de opstelling van de ambtsdrager. Aan de ene kant zal het bewaren voor arrogantie en machtsmisbruik, aan de andere kant helpt het ook over de aarzeling heen om zonodig vanuit Gods Woord met gezag te spreken. Dat Woord heeft in zichzelf gezag (zie de *Nederlandse Geloofsbelijdenis*, artikel 2-7).

Als er bij een ambtsdrager geen besef is dat hij zondaar voor God is, wordt iets belangrijks gemist voor het ambt. Hoe staat het dan

met de verhouding met de grote Ambtsdrager?

Het pastorale gesprek is onderwijzend. Het moet ook geestelijk gevoerd worden. Dat kan niet anders dan vanuit een levende verhouding met de Heere Jezus Christus. Wat betekent het veel als er tijdens een bezoek gehandeld en gesproken mag worden vanuit dat leven bij en uit de Bron. Ambtsdragers zijn toch bedelaars bij die Bron, de Heere Jezus Christus? Alleen als we dat beoefenen, kan het ambtelijke mandaat goed uitgeoefend worden.

Gezag en macht

Elke ambtsdrager zal momenten kennen in zijn ambtelijke loopbaan dat hij zich bijna gedwongen voelt macht te gaan gebruiken. De vergelijking met een vader die boos wordt en de wil van een koppig kind wil breken, kennen we allemaal wel. Ook in het ambtelijke werk kan dit voorkomen: in situaties waarin gemeenteleden niet willen luisteren naar het Woord en vermaningen. Wat is het gevaar dan groot om boven de ander te gaan staan en met de stok van de macht te slaan. Zo kunnen reacties als „Je hebt het wel tegen een ouderling hoor” of: „Je moet je onderwerpen aan de ambten” misplaatst zijn. Het blijft recht overeind staan dat leden van de gemeente gehouden zijn zich gewillig onder het opzicht en de regering van ouderlingen te begeven (bevestigingsformulier). Bij het belijdenis doen is dit ook beloofd. Een verstandige opstelling aan de zijde van de ambtsdrager is daarbij niet onbelangrijk. Gemeenteleden die zich verzetten tegen het ambtelijke opzicht, vormen hierbij een valkuil voor ambtsdragers.

Maar er kunnen ook van de kant van de ambtsdrager zelf oorzaken zijn waardoor hij niet (meer) zuiver handelt vanuit zijn ambtelijk gezag. Zo kan zijn geestelijk leven bijna uitgeblust zijn doordat de nabijheid van de Heere gemist wordt. De belasting van het ambtelijke werk, dat vaak gecombineerd moet worden met gezin en werk, kan te hoog zijn geworden. Er is dan onvoldoende tijd en rust voor de binnenkamer en evenmin gelegenheid om zich goed voor te bereiden op bezoeken en al het andere ambtelijke werk. Er kan vermoeidheid optreden door het telkens weer moeten nadenken over nieuwe ontwikkelingen en nieuwe vragen. Door al deze omstandigheden kan er zo maar een niet overwogen opmerking gemaakt worden, waardoor iemand bezeerd of afgewezen wordt.

Ook kan een ambtsdrager een dominante persoon zijn die meer gericht is op heersen dan op dienen. De combinatie van een heerszuchtig karakter met een ambt is een zeer gevaarlijke voor het functioneren van de ambtsdrager en voor het welbevinden van de gemeente. In het ambt is men immers juist dienend bezig?

De Heere Jezus is alle macht gegeven in hemel en op aarde (Matth. 28:18). Hij sprak toen Hij op aarde was *als machthebbende en niet als de Schriftgeleerden* (Matth. 7:29). Zijn macht is alomvattend en eeuwig. Zijn (vol)macht is uniek. Wel kan de Koning van de Kerk op een bepaald terrein macht en bevoegdheid geven. Zo lezen we in Mattheüs 10:1: *En Zijn twaalf discipelen tot Zich geroepen hebbende, heeft Hij hun macht gegeven over de onreine geesten, om dezelve uit te werpen, en om alle ziekte en alle kwalen te genezen.*

Op bepaalde momenten zijn ambtsdragers juist verplicht op grond van hun roeping de volmacht of bevoegdheid die ze gekregen hebben uit te oefenen. Denk slechts aan de tucht.

Een fundamenteel onderscheid tussen de macht van Christus en de macht van Zijn ambtsdragers is dat Hij vanuit Zichzelf macht heeft en dat de macht van ambtsdragers altijd een afgeleide, geschonken macht is. Deze macht hebben zij niet van zichzelf en kunnen zij ook niet zomaar uitoefenen. De macht is 'ex mandato Christi': afgeleid uit de opdracht van Christus.

Een ander onderscheid is dat Christus Zijn macht nimmer misbruikt heeft. De Koning van de kerk gebruikt Zijn macht altijd volmaakt goed en volkomen terecht. Dat kan van ambtsdragers helaas niet altijd gezegd worden. Het behoedt voor ontspringen als we ons dat terdege bewust zijn.

Liefde tot God en de naaste

In het ambtelijke gesprek mag de liefde niet ontbreken. De apostel Paulus zegt dat als hij de liefde niet had hij een klinkend metaal of een luidende schel was. Ja, *zo ware ik niets*. (1 Kor. 13:1,2). De Heere Jezus antwoordde op de vraag van de Farizeeën naar het grote gebod in de wet dat de ganse Wet en de Profeten hangen aan de liefde tot de Heere en tot de naaste.

Als er geen liefde in het hart is, missen we als ambtsdragers iets wat wezenlijk is. Ten diepste hangt dit af van de liefde Gods die

geschonken wordt in het hart van degenen die van Christus zijn. „Het is het genadewerk van de Geest der liefde om de liefde Gods uit te storten in de harten van alle heiligen. De liefde Gods, dat is het gevoel van Gods liefde voor ons, die wederkerig onze liefde voor Hem wekt.” (commentaar van M. Henry op Rom. 5:5).

Liefde tot God en liefde tot de naaste zijn nodig in het pastorale gesprek. In de ambtelijke bediening moge iets van de liefde en ontferming beoefend worden waarmee Christus bewogen is over zondaren. Dan zullen zonden niet vergoelijkt worden.

Eigen ervaringen

Elke ambtsdrager heeft persoonlijke ervaringen die min of meer meespelen in de beoordeling van situaties en ook in reacties erop. Het is nodig dat te beseffen. Eigen ervaringen hebben altijd invloed, terwijl zelden twee situaties – die van mezelf en die van de ander - dezelfde zijn. De eigen situatie kan niet zomaar op de situatie van een ander gelegd worden. Dat geldt ook bij ethische vraagstukken.

Op zichzelf kan het voordelen hebben ethische vragen persoonlijk te kennen en te begrijpen. Kunnen die dan ook in een gesprek genoemd worden of is het beter dit achterwege te laten?

Het is in ieder geval goed te waken voor oppervlakkige reacties. Snelle uitspraken, als „Dat heb ik zelf ook meegemaakt”, zijn ongewenst. Het wordt door gemeenteleden beleefd als een weinigzeggende opmerking of soms zelfs als een doodoener, zeker wanneer deze gevolgd wordt door een uitvoerig verhaal van de ambtsdrager over wat hij dan heeft meegemaakt. We nemen dan ruimte in met onze eigen ervaringen en opvattingen en dat zal het gesprek geen goed doen.

Het kan onderwijzend zijn als iets uit eigen leven verteld mag worden, hoe de Heere vanuit Zijn Woord licht gaf in een kwestie. Toch moet hier zorgvuldig mee omgegaan worden. Het Woord moet spreken, maar niemand kan (mag) het met de ervaring of het geloof van de ander doen.

Een uitspraak als „Ik denk dat ik jullie wel een beetje begrijp” is gepast en nodigt uit om nog wat meer te vertellen. Zeker als er oprechte belangstelling uit blijkt. In een gesprek waarin je werkelijk betrokken bent bij de vragen waarmee iemand worstelt, zullen vragen gesteld worden. Vragen die een kwestie duidelijker maken,

bevorderen een goed gesprek. Eerst moet een probleem of vraag waar iemand mee zit zo goed mogelijk begrepen worden. Vervolgens zal met elkaar nagegaan worden of Gods Woord hier iets over zegt en welke gevolgen dat voor ons heeft. Op die manier kunnen ethische vragen onder het gezag van Gods Woord worden besproken.

Betekent dit dat eigen ervaringen uitgeschakeld kunnen en moeten worden? Dit is onmogelijk en het hoeft ook niet. Eigen ervaringen kunnen helpen bij het vragen stellen en luisteren. Een ambtsdrager die bijvoorbeeld zelf weet heeft van vragen rond geboorteregeling, luistert anders naar vragen van een echtpaar over dit thema dan iemand die op dit terrein geen moeiten ervaart of ervaren heeft. Maar moet hij aangeven vragen te kennen uit eigen leven? Soms kan een enkele zin waaruit blijkt dat de problemen herkend worden, op zijn plaats zijn. Iets vertellen uit eigen leven kan op zijn plaats zijn, mits het een gesprek werkelijk ondersteunt.

Het delen van eigen ervaringen kun je met goede vrienden of goede familie doen, maar het is iets dat minder goed past in pastorale contacten. Daar moet enige afstand bewaard worden, hoe betrokken een ambtsdrager ook kan zijn. Het gaat immers niet om een vanuit de ambtsdrager als goed en emotioneel beleefd contact, maar om een pastoraal gesprek. De ander staat centraal én het gaat om het spreken vanuit Gods Woord. Daarop moet de aandacht gericht zijn.

Het bewaren van enige afstand betekent niet dat invoelen van wat de ander doormaakt verkeerd is. Evenmin dat er verzakelijking optreedt. Het aanvoelen van wat een gemeentelid ervaart, is onmisbaar voor een goed gesprek. Laat echter nooit de eigen gevoelens of opvattingen overheersen of te veel plaats innemen.

Stiltes

Luisteren is bij een gesprek méér dan het halve werk. Als je veel praat, luister je niet. Je kunt geen twee dingen tegelijk (goed) doen. Niet luisteren heeft tot gevolg dat er geen werkelijk gesprek op gang komt.

Luisteren wordt bevorderd door op z'n tijd niet te spreken. Er ontstaat dan soms een stilte. Dat is niet altijd even gemakkelijk, maar

het hoort wel bij een goed gesprek. Stiltes geven tijd om even na te denken. Stiltes stimuleren de ander iets meer te zeggen, waardoor vaak meer duidelijkheid komt over wat bezighoudt. Het laten vallen van stiltes brengt rust aan in een gesprek. De spanning die mensen vaak bezet, kan door een rustig gesprekstempo verdwijnen. Ook dit maakt op zichzelf een gesprek vaak al tot een verademing.

Niet iedere ambtsdrager kan met stiltes omgaan. Het is soms al moeilijk om rustig het antwoord op een vraag af te wachten of iemand te laten uitspreken. Als dat zo is, is er reden om hierop te letten. Dat kan heel praktisch door in principe pas weer iets te zeggen als iemand antwoord op een vraag heeft gegeven en door altijd uit te laten spreken.

Hoewel het voor gemeenteleden niet altijd gemakkelijk is als een ambtsdrager stiltes laat vallen, is het wel profijtelijk. Zij worden daardoor gestimuleerd om zelf deel te nemen aan het gesprek. In ieder geval zal meer interesse en aandacht geproefd worden bij een ambtsdrager die stiltes laat vallen, luistert en wacht dan bij iemand die voortdurend spreekt. Bovendien bevordert het de aandacht als er dan wel gesproken wordt, en dat vanuit Gods Woord.

Beelden

In een gesprek over ethische vraagstukken is het nodig de ander op een objectieve en positieve manier tegemoet te treden. Dat moet uiteraard altijd, maar bij gevoelige onderwerpen weegt het nog des te zwaarder.

Dit is niet vanzelfsprekend. Vaak gaan we ervan uit dat de ander net zo reageert als we zelf reageren. We projecteren onze manier van doen en beleven op de ander.

Ieder heeft ideeën (beelden) over andere mensen. De een is volgens ons vriendelijk en behulpzaam, de ander heeft altijd wat te klagen. Een derde is degelijk, terwijl een vierde wispelturig is en er geen vaste standpunten op na houdt. En zo hebben we heel wat beelden. Zelfs van het geestelijke leven van gemeenteleden, hoezeer we ook benadrukken dat alleen de Heere de harten kent.

Op zich zijn beelden onvermijdelijk en kunnen ze ons helpen om mensen te begrijpen, te kunnen plaatsnemen. Maar het wordt gevaar-

lijk wanneer het beeld dat wij van de ander hebben, ons oordeel gaat bepalen. Want dan kan het zijn dat we andere aspecten zelfs niet meer opmerken of dat we met andere, nieuwe informatie niet meer objectief omgaan.

Als we echt met iemand willen spreken over wezenlijke zaken, moeten we op een open manier luisteren naar wat iemand bezighoudt. Als voortdurend op een overheersende wijze een bepaald beeld meespeelt, kun je niet goed luisteren. Het is zelfs de vraag of je dat dan eigenlijk wel wilt. In feite heeft een gesprek dan geen zin. Zo open en objectief mogelijk luisteren is voorwaarde om te kunnen onderscheiden waar het wezenlijk om gaat. Het helpt om tot de kern van de zaak te komen.

Omgekeerd kunnen gemeenteleden ook beelden hebben over ambtsdragers en opvattingen over ambten die niet kloppen of zelfs van vooringenomenheid getuigen. Dat maakt een gesprek voor ambtsdragers moeilijk. Als we zelf proberen zo objectief mogelijk te luisteren, opent dat ook de weg om een gemeentelid hierop te wijzen.

Vertrouwen

Luisteren vanuit wantrouwen of vanuit een negatief oordeel blokkeert een gesprek en is een onethische manier van omgaan met mensen. Dat geldt voor ambtsdragers en voor gemeenteleden. Als er een ethisch thema ter sprake komt, moet er vertrouwen zijn tijdens het gesprek. Vertrouwen betekent dat je ervan uit kunt gaan dat de ander luistert en bovendien eerlijk is in wat hij zegt. Het is goed eerlijk te vragen naar de opvattingen van gemeenteleden en even eerlijk te zeggen welk licht Gods Woord daarover werpt.

Als er in een gesprek vertrouwen en openheid ervaren mag worden, is het gesprek vruchtbaar. Vertrouwen is als het ware de vloer die de woorden van een ambtsdrager moet dragen. Alleen als er vertrouwen is, kan wat gezegd wordt doordringen tot iemand. Er wordt dan niet alleen op het moment zelf geluisterd, maar ook achteraf wordt nagedacht over wat gezegd is. Zo kan een open gesprek heel wat nalaten en uitwerken. Het kan bij ingewikkelde thema's licht werpen over een begaanbare weg.

Als er geen vertrouwen is, wil dat niet zeggen dat er gezwegen

moet worden. Gods Woord bepaalt goed en kwaad. Het moet opengaan. En: het zal doen wat God behaagt. Laat het bij alles ons gebed zijn of God Zijn Heilige Geest paart aan Zijn Woord. Alleen dan is er een vreedzame vrucht te verwachten.

Waterstroom

Gods getuigenis is rijk en het maakt zalig (zie bijvoorbeeld Ps. 119). Hoewel Gods Woord niet voor alles een pasklaar antwoord geeft, roept het op om in alle dingen de HEERE te zoeken. David zegt in Psalm 34: 5-7 treffende dingen over het roepen tot de HEERE in benauwende omstandigheden: *Ik heb de HEERE gezocht, en Hij heeft mij geantwoord, en mij uit al mijn vrezes gered. Zij hebben op Hem gezien, ja, Hem als een waterstroom aangelopen; en hun aangezichten zijn niet schaamrood geworden. Deze ellendige riep, en de HEERE hoorde; en Hij verlostte hem uit al zijn benauwdheden.* Gods Woord heeft altijd een boodschap voor iemand die worstelt met vragen en vastloopt. Ook als we het niet zien of zelfs niet willen zien. Het is de taak van de ambtsdrager om – biddend om de verlichting door Gods Geest! - Gods Woord steeds weer te openen en te laten spreken.

De woorden uit Psalm 34 zijn ook een boodschap voor de ambtsdrager zelf. Als we geconfronteerd worden met ingewikkelde vraagstukken, is er een Adres waar raad te verkrijgen is. Het bezoeken van dat Adres, „doende God (om zo te spreken) geweld, door de aanval van hun ijver en krachtige gebeden”, zal wijsheid, oprechtheid en ootmoed geven in een gesprek (zie kanttekening 12 bij Ps. 34:6).

Literatuur

Deputaatschap DMZ (red.), *Ambt en gesprek*, Ambtsdragersconferentie 2004, Woerden 2004.

Deputaatschap DMZ (red.). „Ambtsdragers en ethische vragen”, in: *Ethische handreiking voor ambtsdragers*, deel 1, Woerden 2005.